

דקדוקי קריאה בפרשה ובהפטרות ובראשון של חיי-שרה

יח א בָּאֵלָיִ: אל"ף בצירי ולמ"ד ללא דגש. לא מלשון עץ אֵלון
יח ג וַיֹּאמֶר: המ"ם פתוחה ומוטעמת באתנח בראש פסוק
יח ה וַאֲקַחְהָ: הוא"ו בשווא נע, לשון עתיד
יח ו הָאֱלֹהִים: במלעיל, ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד¹
יח ז לַעֲשׂוֹת אֹתָו: הקוראים תי"ו רפויה כמו ש' וגם האחרים צריכים להיזהר מהבלעת אותיות
"לַעֲשׂוֹשׁוֹר"
יח ח חֲמָאָה: יש להשמיע את האל"ף, לא לקרוא חָמָה. וְהוּא-עֶמֶד: שתי התיבות מוקפות ומוטעמות
בדרגא²
יח יב וַאֲדַנִּי: האל"ף אינה נקראת
יח יז הַמִּכְסָּה: געיה בה"א והמ"ם אחריה בשווא נע
יח כא אֲרֻדָּה-נָא: הר"ש בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. הַבָּאָה: הטעם בבי"ת,
מלעיל³. עָשׂוּ | כָּלָה: הכ"ף נותרה בדגש קל בגלל הפסק שבין התיבות
יח כו וְנִשְׁאַתִּי: נשאר מלעיל למרות וי"ו ההיפוך לעתיד
יח ל יָחַר: במלעיל, וכן הוא גם בהמשך
יט א וְלוֹט יָשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֹם: טעם טפחא בתיבת וְלוֹט
יט ב אֲדַנִּי: הנר"ן בפתח והוא חול (רבים של אדון)⁴. וַיֹּאמְרוּ לָא: אין טעם נסוג אחור והלמ"ד דגושה
בשונה מההמשך פס' ה וַיֹּאמְרוּ לוֹ שם הטעם נוסג אחור ליו"ד והלמ"ד רפה
יט ד טָרֶם יִשְׁכַּבּוּ: הטעמה בטי"ת ובכ"ף, במלעיל⁵
יט ט וַיֹּאמְרוּ: בפשטא ולא בקדמא
יט טז וַיִּתְּמַהֲמָהּ: ה"א ראשונה בשווא נח ושנייה במפיק
יט יט אִמְלֹטָה נָא: הנר"ן דגושה במדויקים בעקבות המסורה אך אין טעם נסוג אחור למ"ם
יט כא הַפְּכִי: הה"א בקמץ קטן, הפ"א בשווא נח והכ"ף אחריה בדגש קל
יט כג צַעֲרָה: הטעם בצד"י, אין לחוש לאותם דפוסים הסוברים כי ההטעמה צריכה להיות ברי"ש
יט כז אֲשֶׁר-עֶמֶד שָׁם: טעם נסוג אחור לעי"ן
יט כח וְעַל-כָּל-פְּנֵי אֶרֶץ הַכְּפָר: תיבת וְעַל מוקפת ולא מרכא
יט לג בְּלִילָה הוּא: תיבת הוּא ללא ה"א הידיעה

¹ ובתיקון וחומש וסידור איש מצליח וסידור עבודת ה' הטעימו בלמ"ד בניגוד לדעת כל המקורות.

² לא כבקורן: וְהוּא עֶמֶד

³ והקורא מלרע יחשוש משינוי משמעות.

⁴ בניגוד למקרא דומה בתחילת הפרשה יח ג, שם הנר"ן בקמץ והוא שם ה' (ראה פירוש רש"י ד"ה אל נא תעבר מעל עבדך).

⁵ הזרקא והסגול באות תמיד בסוף התיבה (משמאל לאות האחרונה) ללא כל קשר למקום ההטעמה

יט לח יִלְדָה בָּן: טעם נסוג אחר ליו"ד והב"ת בדגש חזק מדין אתי מרחיק
 כ ב אַחֲתִי הָוָא: טעם נסוג אחר לחי"ת וכן הוא בהמשך בפס' ה לעומת זאת אַחֲתִי הָוָא הטעם לא נסוג
 לאל"ף
 כ ג בַּעֲלַת בַּעַל: טעם נסוג אחר לעי"ן הראשונה
 כ ה אָמַר-לִי: געיה באל"ף. בָּתָם-לְבָבִי: התי"ו בקמץ קטן
 כ ו וְאַחֲשָׁדָי: שי"ן שמאלית
 כ ח וַיִּרְאוּ: היו"ד בחירק מלא והרי"ש אחריה בשווא נע
 כ יא כִּי אֶמְרָתִי: ברביע ולא כקורן ואחרים אשר הטעומו בזקף
 כ יב אֶמְנָה: האל"ף בקמץ קטן. אֵךְ לֹא בַת-אִמִּי: טעם טפחא בתיבת אֵךְ
 כ טז וְאֵת כָּל וְנִכְחַת: תיבת וְאֵת מוטעמת במרכא והאל"ף בצירי, לא מוקף ובסגול כבקורן ודומיו
 כא א וַיִּי: קרא ודנִי
 כא ג הַנּוֹלֵד-לִי: געיה בנ"ן. אֲשֶׁר-יִלְדָה-לִּי: העמדה קלה ביו"ד, הלמ"ד בשווא נע ודגש חזק בלמ"ד
 השנייה מדין דחיק
 כא ד בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים: שתי התיבות הראשונות מוקפות, אין לקרוא בטעות בֶּן שְׁמֹנֶת-יָמִים
 כא ה בַּהֲוֵלָד: במלעיל
 כא ו עָשָׂה לִי: טעם נסוג אחר לעי"ן. יִצְחָק-לִי: געיה ביו"ד הראשונה והצד"י בשווא נע
 כא יא עַל אוֹדֶת בָּנוּ: טעם טפחא בתיבת עַל
 כא יד וַיִּקַּח-לָחֶם: געיה ביו"ד. וְחֵמַת: במלעיל
 כא טו מִן-הַחֲמַת: החי"ת בצירי
 כא טז כְּמִטְחֵי קֶשֶׁת: אין טעם נסוג אחר
 כא יח אֶל-תִּירְאִי: הטעמה משנית בתי"ו והרי"ש בשווא נע
 כא כא וַתִּקַּח-לִי: געיה בתי"ו
 כא כג הַשְׁבָּעָה לִי: טעם נסוג אחר לשי"ן ודגש חזק בלמ"ד, אתי מרחיק גִּרְתָּהּ בָּהּ: דגש חזק בבי"ת
 מדין אתי מרחיק
 כא כז לֹא־בִימָלְךָ: הלמ"ד בפתח
 כא כח לְבִדְהָן: הדל"ת בשווא נע
 כא ל כְּבִשְׁתִּי: ללא ה"א הידיעה. תְּהִיָּה-לִי: געיה בתי"ו
 כא לג וַיִּטַּע אֲשֵׁל: אין טעם נסוג אחר, אֲשֵׁל האל"ף בסגול
 כב א וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם: הקורא וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם, משבש את משמעות הכתוב
 כב ב הַמְרִיָּה: הרי"ש בחירק חסר ואחריה יו"ד דגושה ובקמץ. וְהַעֲלֵהוּ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת
 העי"ן החטופה. אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיךְ: טעם טפחא בתיבת אֲשֶׁר
 כב ג אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לִי הָאֱלֹהִים: טעם טפחא בתיבת אֶל-הַמָּקוֹם, העמדה קלה באל"ף
 של אָמַר-לִי בגלל הגעיה שם וכן הדבר בהמשך פס' ט

כב ח אֱלֹהִים: בגרשים

כב יב כִּי-יָרָא: היר"ד השנייה בשווא. אֲתָה: הטעם באל"ף מלעיל והיא מנוקדת פתח. חֲשֹׁכֶת: שי"ן שמאלית

כב כב יג וְהָיָה-אֵיל אֲחֵר: יש להקפיד על הפרדת התיבות למנוע שיבוש משמעות הכתוב

כב יז אֲבָרְכֶךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי

כב יח וְהִתְבָּרַכְוּ: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף

כב כב כָּשָׁד: שי"ן שמאלית

הפטרת וירא מלכים ב ד:

יש לשים לב לכל המקרים של כתיב וקרי.

ב אֶעֱשֶׂה-לָךְ: העמדה קלה באל"ף מפני הגעיה שם. כִּי אִם-אֶסּוּדָּ שֶׁמֶן: טעם מרכא בתיבה כִּי

ד עַל כָּל-הַכֵּלִים: טעם מרכא בתיבה עַל בלבד, אין לצרף לה את התיבה שלאחריה

ח לֹאכַל-לֶחֶם: הכ"ף בקמץ קטן ויש להיזהר לא להבליע את הלמ"ד שבסוף התיבה הראשונה ותחילת התיבה השנייה. עֲבָרוּ: העי"ן בקמץ קטן

ט אֶל-אִשָּׁה: יש להקפיד על קריאת המפיק, כן הדבר גם בהמשך הפרק

י עֲלִית-קִיר: הלמ"ד בחירק חסר והיר"ד אחריה דגושה ובפתח

יא וַיָּבֹא שָׁמָּה: טעם נסוג אחור ליר"ד

יג חֲרָדָתָּה: הדלי"ת והת"ו בשווא נח, לא לקרוא חֲרָדָתָּה

כ וַיְבִיאֵהוּ: היר"ד בשווא נח. עַד-הַצְהָרִים: הצד"י בקמץ רחב

כד אֶל-תַּעֲצָר-לִי: הצד"י בקמץ קטן

כו וַאֲמַר-לָהּ: המ"ם בקמץ חטוף (קטן)

כז לְהַדְפָּה: הה"א בקמץ קטן הה"א בסוף המילה במפיק. מָרָה-לָהּ: געיה במ"ם. הָעֵלִים: העי"ן בשווא נח

כט תְּבָרַכְנוּ: הרי"ש בשווא נע. יְבָרַכְךָ: על אף הקושי, כ"ף ראשונה בשווא נח

ל אִם-אֶעֱזָבְךָ: כ"ף סופית דגושה

לד וַיַּחֲם: החי"ת בקמץ קטן

לה וַיָּשָׁב: השי"ן בקמץ קטן

ראשון של חיי שרה:

כג ד גַּר-וְתוֹשָׁב אֲנֹכִי: טעם טפחא בתיבת אֲנֹכִי

כג ה לֵאמֹר לֹא: הטעם במ"ם הוא לא נסוג

כג ט בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף

כג יב עַם הָאָרֶץ: המילה עַם במרכא ואינה מוקפת

לפרשת וירא קיבלתי מפרופ' שמחה קוגוט נר"ו כמה הערות על פרשת השבוע
אני מודה לו בזה בשם הקוראים.

עיונים בפשט ודרש לפרשת "וירא" / שמחה קוגוט⁶

1. (בר' יח, א) "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָיו מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כָּחַם הַיּוֹם".
שנינו בבבלי סוטה דף יד ע"א: "ואמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב (בדב' יג, ה):
'אחרי ה' אלהיכם תלכו'? וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? [...] אלא להלך אחר
מידותיו של הקב"ה: מה הוא מלביש ערומים [...], אף אתה הלבש ערומים; הקב"ה ביקר
חולים – דכתיב (אצלנו, בתחילת הפרשה): 'וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָיו מִמְרָא' – אף אתה בִּקֹּר
חולים!"
רבי חמא ברבי חנינא הבליע את הרעיון שהקב"ה קיים מצוות ביקור חולים באברהם
במקור נוסף, אגב היזדקקותו למלים "כחם היום" שבפסוק.
כך מצינו בבבלי בבא מציעא דף פו ע"ב:
"וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָיו מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כָּחַם הַיּוֹם" – מאי 'כחם היום':
אמר רבי חמא ברבי חנינא: אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה, ובא הקדוש
ברוך הוא לשאול באברהם. הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה, כדי שלא יטריח
אותו צדיק באורחים".
על פי המקורות האלה שבתלמוד פירש רש"י: "וַיֵּרָא אֵלָיו" – לבקר את החולה. [[וכאן באה
תוספת, המצויה בחלק מן הדפוסים של פירוש רש"י, אך איננה בדפוס ראשון]]: אמר רבי
חמא ברבי חנינא יום שלישי למילתו היה, ובא הקב"ה ושאל בו".
חז"ל בדרשתם, ורש"י בעקבותיהם בפירושו, למדו מפסוקנו שמגמתה של התגלות ה'
לאברהם, שעליה מסופר כאן, הייתה "לבקר את החולה" הנימול, בהיותו כואב. הדיוק
בציון העיתוי – יום שלישי למילתו היה – הוא על פי המסופר במילת חמור ושכם בנו
ואנשי עירם: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם כְּאֲבִים" (בראשית לד, כה), ומאחוריו עומדת
ההנחה, שביקור חולים יש בו כדי להפיג משהו מסבלו של החולה, ולכן מן הראוי לקיימו
בשעה שהכאב הוא בשיאו.
לכאורה אין לדרשה "וַיֵּרָא אֵלָיו" – לבקר את החולה" אחיזה בלשון הכתוב, והיא נובעת
מן המגמה החינוכית המוצהרת בדרשה – "להלך אחר מידותיו של הקב"ה". הדרשה
מגייסת את פסוקנו כאסמכתא לדוגמה אחת ממידות אלה, ואסמכתא זו, שהיא עצמה
צריכה הוכחה, מונחת כבר כעובדה ביסוד פירושו של רש"י. מהי התמיכה שמספק
הטקסט לכך, שהמטרה של "וַיֵּרָא אֵלָיו" הייתה "לבקר את החולה"? אפשר שההקשר
בלבד – ללא תמיכה לשונית – מוליך למסקנה פרשנית זו, כפי שהיטיב לראות רמב"ן
במלים הבאות, המובלעות בין דבריו הארוכים בפירושו לפסוק:
רמב"ן (בד"ה "והנה שלשה אנשים נצבים"): "והנה פירוש הפרשה הזאת: אחרי שאמר
כי 'בעצם היום הזה נמול אברהם' (לעיל יז כו), אמר שנראה אליו השם בהיותו חולה
במילתו, יושב ומתקרב בפתח אהלו מפני חום היום אשר יחלישנו. והזכיר זה להודיע שלא
היה מתכוין [היינו: מכין עצמו] לנבואה, לא נופל על פניו ולא מתפלל, ואף על פי כן באה
אליו המראה הזאת [...] וזה גילוי השכינה אליו למעלה וכבוד לו [...] וזו כוונתם [של
חז"ל] שאמרו (סוטה יד ע"א) 'לבקר את החולה', שלא היה לדבור, אלא לכבוד לו".
רמב"ן מצביע על כך שמן הכתובים עצמם אין ניתן להעלות תכלית כלשהי להתגלות ה',
ואין גם כל דיבור אלוהי עם אברהם המתלווה להתגלות. לדעתו, בשל כך ראה הדרשן-
הפרשן להשלים את התכלית על פי ההקשר הקודם להתגלות – היינו על פי סוף פרשת
"לך לך" שעניינו מילת אברהם ובני ביתו – ולהציגה כביקור חולים, שיש בו ביטוי של
כבוד שחלק האל לאברהם.
דומה שרמב"ן חש בתמיכה לשונית המחזקת את המסקנה שהועלתה מתוך ההקשר. הוא
דוחה טענה אפשרית בדבר ניתוק, הקיים לכאורה בין סיפור המילה שבסוף פרשת "לך

⁶ אני מקדיש את הדברים הבאים לעילוי נשמת חותני, ר' מנשה הכהן רפפורט ז"ל, שהשבוע יחול יום השנה לפטירתו.

לך" לבין סיפור ההתגלות שבתחילת פרשת "וירא", כאילו עצם העמדתם של שני הסיפורים בשתי פרשות שונות שולל את הרצף ההקשרי שביניהן. בהקשר זה הוא אומר: "ואל תחוש להפסק הפרשה, כי הענין מחובר, ולכן אמר 'וַיֵּרָא אֱלֹהִים' ולא אמר 'וַיֵּרָא ה' אל אברהם'".

רמב"ן מעלה טענה זו כתיב המצדיק את הישענות הדרשן-הפרשן על ההקשר. לנו נראה שזוהי מלכתחילה העילה של הדרשן להישען על ההקשר. מי שרואה בפרשת "וירא" התחלה של סיפור חדש של התגלות ה' לאברהם צריך לתמוה על הלשון "וַיֵּרָא אֱלֹהִים ה'" תחת "וַיֵּרָא ה' אל אברהם". והשווה לפסוק: "וַיְהִי אֲבָרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתִשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא ה' אֶל אֲבָרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שְׁדֵי הַתְּהֵלֶךְ לִפְנֵי וְהָיָה תָמִיד" (בר' יז, א). השימוש בכינוי – "אלוהים" – מצביע על המשכיות של הסיפור, הנשענת על אזכור קודם של המכונה – אברהם – ומוליך אותנו אל סוף פרשת "לך-לך", שם נזכר מכונה זה: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבָרָהָם וַיִּשְׁמְעָאֵל בְּנוֹ; וְכָל אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ יִלְדוּ בָּיִת וּמִקְנֵת פֶּסֶף מֵאֵת בֶּן נָכָר נִמּוֹל אֹתוֹ. וַיֵּרָא אֱלֹהִים ה' בְּאַלְפֵי מֶמְרָא..."

2. (בר' יח, ד) "יִקַּח נָא מֵעַט מִיָּם וְרָחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ".

רש"י [בעקבות אונקלוס "ואסתמיכו תחות אילנא"]:
"תחת העץ" – תחת האילן. מה ראה רש"י לפרש את המובן מאליו? – הוא רצה להוציא את האפשרות ש"עץ" כאן = wood, היינו סככה מעץ. אונקלוס היה חייב להכריע, כשם שהיה חייב להכריע בתרגום "עצי העולה" שבעקדה (אף זה בפרשתנו) – "אעני עלתא". אך רש"י יכול היה לשתוק בשני המקומות. מסתבר שרש"י רצה למנוע את ההבנה ש"תחת העץ" = תחת סככת עץ, ולכן הלך בעקבות אונקלוס ופירש "תחת האילן". זאת ועוד: שניהם רצו שלא ניגרר אחרי מילת היחס "תחת". ברגיל ישנה הצרכה "להישען על". לשון המקרא קיצרה כאן: "והישענו [על הגזע] תחת [נוף] העץ". נמצא שדברי רש"י שנראו לנו מיותרים, נחוצים הם.

3. (שם ה) "וַאֲקַחְהָ פֶּת לֶחֶם וְסַעְדוּ לִבְכֶּם אַחֵר תַּעֲבֹדוּ".

רש"י: "וסעדו לבכם" – בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דלבא [= פת הלחם מחזקת את הלב]. בתורה [כאן] – "סעדו לבכם"; בנביאים (שופ' יט, ה) – "סעד לבך פת לחם"; בכתובים (תה' קד, טו) – "ולחם לבב אנוש יסעד". מהי תרומתו הפרשנית של רש"י כאן? לכאורה זוהי הערה סטטיסטית על שימוש הלשון. רש"י הביא אותה בגלל שהיה ער לכך שבלשון חז"ל התקצר הביטוי "לסעוד [היינו: לחזק] את הלב" שציין אכילה, ונשאר ממנו רק "לסעוד" = לאכול, ואף נגזר ממנו שם העצם "סעודה". רש"י כותב לקוראים שכבר מכירים את הביטוי המקוצר ואולי אינם יודעים את ההיסטוריה שלו. אלה יתקשו להבין את "וסעדו לבכם", שמא מדובר פה על אכילת הלב. הערת רש"י נחוצה אפוא, כדי שלא נראה ב"לבכם" את מושא הסעידה, אלא נבין ש"סעדו לבכם" הוא ניב שהוראתו חיזוק הלב, הנעשה באמצעות אכילה של פת הלחם הנזכרת קודם בסמוך.

נמצא שמה שהיה נראה לנו כדרש, הפך לאור ניתוחנו להיות פשוט הכתוב. דוגמה זו לא ללמד על עצמה בלבד יצאה, אלא על עוד מדרשים, שאם מעמיקים בהם, מגיעים למסקנה שהם פשוט הכתוב.

ויהי רצון שהקב"ה ייתן בליבנו בינה להבין ולהשכיל בלשון התורה ובפרשנותה, הן זו שהיא בגדר פשוט, ובמיוחד זו שהיא בגדר דרש, ויסייע בידינו לצמצם את המרחק שבין השתיים, ולעיתים אולי גם להשכין שלום ביניהן. ע"כ עיונים בפשט ודרש לפרשת וירא פרופ' קוגוט.

סקירה של המקורות אשר על פיהן הכריע הר"מ ברויאר ז"ל את נוסח המקרא עבור 'דעת מקרא' בהוצאת מוסד הרב קוק.

יח ג **אֲדֹנִי אִם-נָא: ל, ש?ד. אֲדֹנִי אִם-נָא: ש"י**

על ההטעמה התמוהה בש (אחד מכ"י ששון) יש הפניה בהערה 14 להערה 7

יח ד יקח-נא מעט-מים: לשד. יקח-נא: ש. שוב הטעמה תמוהה מפסיק במקום מחבר.

יח ה ואקלה פת-לחם: לשד. ואקלה פת-ל[ש"י:]ההטעמה התמוהה זכתה שוב לאותה הערה. כפי הנראה כוונת ש להטעים מהפך פשטא.

צל-עבדכם: לש. על-: ד. על: ש ש מטעים מונח במקום הקפה.

ויאמרו: לשד. ויאמרו: ש? קריאת המרכא-תביר בש אינה ודאית.

יח ו וימהר: לשש. וימהר: ד ונציה מנקד דגש ביו"ד שוואית אחרי וי"ו החיבור בניגוד לכלל⁷. אם אין זו טעות דפוס, הרי זה ניקוד חריג.

עגות: לשש, מ"ש. עגות: ד ונציה מנקד דגש בגימ"ל. בשאר המקומות המקרא אין דגש. מנחת שי: עגות: בכל הספרי כ"י הגימ"ל רפה. [עגות].

יח ח ויקח בן-בקר: לשד. ויקח בן-בקר: ש"י שוב הטעמה תמוהה בש ושוב אותה הערה. והוא-עמד עליהם: לשד. והוא-עמד: ש לפי הכלל צפוי כאן דרגא תביר ולא מרכא תביר.

יח ט אליז: ששד, מ"ש, או"א⁹⁶. אליז: ל, מ"ס-ל בכ"י לניגוד ובמסורה הסופית שלו (רשימות בסוף הספר) כל ארבע האותיות נקודות, אבל במקורותינו הלמ"ד אינה מנוקדת.

מנחת שי: ויאמרו אליז: נקוד על איז, "מציעא פ' הפועלי", "זב"ר, "ומסורת, ושאר ספרי, "כמ"ש אצל ביני וביניך (בראשית טז, ח) (פ' לך לך). [אליז].

יח יב אחרי בלתי: לשד. אחרי: ש המשרת של הפשטא צפוי להיות מהפך ולא מונח.

יח יג אָמַנָּם: לש, מ"ש, מ"ק-שד. אָמַנָּם: ש. אָמַנָּם: ד

לְכָל הָאֱמָנָה
הָאֵף אָמַנָּם

בונציה ניקוד האל"ף מחוק ומס"ק: ל' וכל האמנם דכוו'

⁷ בזמן עתיד משמשות האותיות אית"ן לפני אותיות השורש: אשמור ישמור תשמור נשמור. בבוא וי"ו ההיפוך מעתיד לעבר לפני אותיות יתן – היא מנוקדת בפתח ואותיות אלה נדגשות; לפני אל"ף הוי"ו מנוקדת בקמץ; בבנינים פיעל ופועל אותיות אית"ן בעתיד מנוקדות בשווא, ובבוא וי"ו החיבור לפני האות יו"ד אין היא נדגשת.
⁸ מציעא: בבא מציעא פז ע"א.
⁹ זב"ר: פרשה מח טו.
¹⁰ ומסורת: מ"ק – ד על אתר.
¹¹ כמ"ש: מ"ש בר' טז ח (זביניך').

מנחת שי: **אָמַנְם**: בכל ספרי כ"י מדוייקי האלף בשלש נקודות וכ"כ **המאירי** ז"ל. גם **הרמ"ה** ז"ל כתב האף **אָמַנְם** אלד חס' וי"ז כתי, וכל **אָמַנְם** דכות', וכן **האָמַנְם** לא אוכל כבדך. [אָמַנְם].

נְאֻמָּה: לשש, מ"ש, פס. כ"י: ד
יח טו בונציה אין פסק בין המלים, אבל ברשימת הפסקים של בראשית גם של ונציה פסק זה מנוי.
מנחת שי: **כ"י | יְרָאָה: פסק באמצע. [כ"י | יְרָאָה].**

וְיִאמְרָא: לשד, הס. לא: ש
ששון מדגיש. דגש במלה 'לא' מצינו גם אחרי טעם מפסיק בראשית לח ט ויַדַּע אוֹנֵן כִּי **לֹא** לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע. גרסת ונציה, לניגד וששון **ש** הוא בהסכמת בן אשר ובן נפתלי.

הַמְכָּסָה: ל, ש.ד. הַמְכָּסָה: ש
יח יז מנקד בצירי, יתכן שגם ששון השני, לניגד וונציה מנקדים בסגול.

אֲרִידָה: שד. אֲרִידָה: לש
יח כא ששון וונציה מנקדים שווא, לניגד **וש** – חטף פתח.

כְּצִדִיק: ששד. כְּצִדִיק: ל
יח כה השמטת הדגש אופיינית ללניגד, מפתיע לפעמים למצוא חריגים דקדוקיים בכתבי היד, יש רואים בזה שרידים לשיטות דקדוקיות קדומות.

לְכָל-הַמָּקוֹם: לש, ב"א. לְכָל-: ש, ב"נ
יח כו מחלוקת בן אשר ובן נפתלי, ששון נוקט כבן נפתלי.

אֲדָנִי: לשד. אֲדָנִי: ש
יח כז ניקוד משונה של תוספת חירק בשם אדנות, לפי ההמשך ניקוד חריג זה מופיע גם בדפוס ונציה. בפסוקים ל, לב.

לֹא אֲדָנִי: ל. לאדנִי: שד
יח לב **לאדנִי: לש. לאדנִי: ד**

ונציה פס' ל **לאֲדָנִי**; ונציה פס' לב **לאֲדָנִי** בפס' לא החירק החריג אינו נמצא.

הִנֵּה נָא-אֲדָנִי: לשש, מ"ש. נָא-: ד
יט ב לפי כללי 'אתי מרחיק' לא צפוי כאן דגש בנו"ן כי הִנֵּה מוטעמת מלרע. מנחת שי: **הִנֵּה נָא-אֲדָנִי: כתב** **המכלול** בסוף ספרו שער דקדוק המלים על מלת הן שזחזו בסגול חנו"ן מפני הדגש שבמלת נָא, ע"כ. **זבמסורת** ל' דכוותיה. והגלגל בנו"ן חֲנָה. [הִנֵּה נָא-אֲדָנִי].

^{כב} המאירי: וירא פרשה א, לא ע"א.

^{כג} הרמ"ה: אמ"ן.

^{כד} האָמַנְם לא אוכל כבדך: במ' כב לו.

^א המכלול: קצא ע"א.

^א זבמסורת: ראה מ"ק – ד על אתר.

יט ח **אוציאה-נָא: לשש, מ"ש. אוציאה-נָא: ד** כאן צפוי דגש של דחיק.
מנחת שי: **אוציאה**⁶⁹ נָא: נו"ן נא בדגש. [נָא].

יט טז **ויתמהמה: ל, מ"ש. ויתמהמה: ד / ויתמהמה: לשש. ויתמהמה: ד**
בונציה ויתמהמה מ"ם שניה בפתח. הניקוד המקובל בקמץ כי שלשלת היא מפסיק גדול כמו סגול וזקף. מקובל להוסיף סימן פסק אחרי שלשלת. ההסבר לזה הוא כיון שבטעמי אמ"ת (אויב משלי תהלים) יש שלשלת שהיא טעם מחבר ויש שלשלת שהיא טעם מפסיק, וההבדל ביניהם שבמפסיק יש פסק אחרי השלשלת. ולכן גם בכ"א ספרים הוסף פסק.
מנחת שי: **ויתמהמה**⁷¹: כתו' ^{לא} במכלול סוף שער דקדוק הפעלים, שזה בא קמץ המ"ם האחרונה מפני השלשלת כי יש לה משפט הפסק, עכ"ל. ^{לב} ונמס' על זה ז' בטעמא מרעמיין ופסקין, וכן ראיתי במקצת ספרי' כ"י, אבל ^{לב} אס' ויתמהמה חכה לו (חבוק ב') בפתח. [ויתמהמה].
ויחזיקו: ששד, רמ"ה, מ"ג-ל יר' וכד; ש"ב ב טז. ויחזקו: ל
מחלוקת בכתב. המסורה הגדולה של לנינגרד בשני מקומות גורסת עם יו"ד בניגוד לכתב שלו כאן.

יט יז **ויהי כהוציאם: לשד. כהוציאם: ש"י** הערה 19

19 **זו שיטת ב"נ, על פי החילוף הכללי שבכ"א שפר החילופים.**
ששון בשיטת בן נפתלי מדגיש אחרי תלישא קטנה.
ביתר המקורות (וגם במקורות על ההפטרה) נטפל בעזרת ה' בעתיד.

יט כד וַיִּהְיֶה הַמִּטֵּיר עַל-סֻדָּם וְעַל-עֲמֻרָה גִּפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְיָ מִן-הַשָּׁמַיִם: פִּרְשָׁה וטבעה ד"ר משה רענן נר"ו שבת בשבתו וירא עז

בעבר התייחסתי לאופיים המורכב של כמה מסמלי הקללה המוזכרים בתורה, שמחד גיסא מהווים גורמי נזק ומאידך גיסא בתנאים אחרים חיוניים לאדם.

האש, למשל, משמשת את האדם במגוון תחומים אך גם עלולה לכלות את רכושו. המלה בכמות קטנה חיוני לתפקוד הגוף אך גם משמש כסמל לשממה ועוד. בטור הנוכחי נעמוד על שתי פנים אלו של הגפריה.

חורבן ושממה

במקרא משמשת הגפריה כסמל לחורבן ושממה. בפרשתנו מסופר על המטרת הגפריה כחלק מחורבן סדום ועמורה. התוצאה ההרסנית של הגפריה מתוארת בפרשת נצבים: **"גִּפְרִית וּמֶלַח שָׂרָפָה כָּל אֶרֶץ לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא יִעֲלֶה בָּהּ כָּל עֵשֶׂב כְּמַהֲפַכַת סֻדָּם וְעֲמֻרָה אֲדָמָה וְעֵבְיִים אֲשֶׁר הָפְךָ ה' בְּאֶפְסוֹ"**

⁶⁹ בכ"י א נשתבש חדיבור-חמתחיל 'אוציאה' ל'חוציאה' (ובכ"י ל נכתב כראוי).

⁷¹ [בכ"י א ובכ"י ל בא קו זקוף מעל חמ"ם הראשונה (!), וזוהא כנראה סימן חטעם שלשלת].

^{לא} במכלול: קלח ע"א.

^{לב} ונמס' על זה: מ"ק – ד בר' כד יב ועוד (אולם בפסוקנו באה במסורה הצדית של ד [ושל ונציה ש"ז] הערת הסתייגות מן המונח 'מרעמיין ופסקין', וזה לשונה: 'ז' ר"פ וז' מרעמי' ויש שנוהג' כאן פס' [=פסק] וטעות כי לא נמנה שום פסק אח' השלשלת' וכו'. וגם בגוף ד [וונציה ש"ז] לא נרפס כאן קו נצב אחרי תיבת 'ויתמהמה').

^{לב} אס' ויתמהמה: חב' ב ג.

וּבְחֶמְתּוֹ (דברים כט, כב). הגפרית משמשת כסמל קללה בפסוקי מקרא נוספים כמו למשל בישעיהו (לד, ט): "וְנִהְפְּכוּ נְחָלֶיהָ לְזֶפֶת וְעַפְרָהּ לְגִפְרִית וְהָיְתָה אֶרְצָהּ לְזֶפֶת בְּעֶרְהָ".

גפרית בספרות חז"ל

מאידך גיסא אנו לומדים בספרות חז"ל על השימוש בגפרית על ידי האדם לצורך הכנת כלים. במשנה בשבת (ח, ד) אנו מוצאים: "דבק כדי ליתן בראש העשבשבת, זפת וגפרית כדי לעשות נקב". מפרש רע"ב: "כדי לעשות בו נקב קטן. כלי שמשימין בו כסף חי וסותם פיו בזפת או בגפרית ועושה בסתימה נקב קטן להוציא ממנו הכסף חי".

"כסף חי" הוא הנזל הנקרא בפיו כספית. בתעשיית הכלים הקדומה לא ניתן היה לשלוט באופן מוחלט על גודל פה הכלי ולכן כאשר היה רחב יתר על הדרוש עבור הנזל האגור בו סתמו אותו בחומרי איטום שאותם ניתן היה לנקב לגודל הרצוי. בדומה לזפת גם גפרית עשויה להיות צמיגה ובעלת תכונות פלסטיות. הדבר מתרחש כאשר מתיכים גפרית ולאחר מכן מקררים אותה באופן מהיר.

בברייתא המובאת בבבלי (שבת יח, א) הגפרית משמשת למטרת קישוט: "...ומניחין מוגמר תחת הכלים (ערב שבת) ומתגמרין והולכין כל היום כולו. ומניחין גפרית תחת הכלים (ערב שבת עם חשיכה) ומתגפרין והולכין כל השבת כולה". מפרש רש"י: "גפרית – תחת כלי כסף שמציירין בהם פרחים וצורות בחרט, ומעשונן בגפרית והן משחירות וניכרות, וקורין נייל"ר". ד"ר מ. קטן מתרגם את הלעז neeler "לגפר – לגלף את המתכת באמצעות גפרית".

כלים שאותם קשטו בעזרת גפרית הם למשל "עטרות של חתנים". נאמר במשנה בסוטה (מט, א): "בפולמוס של אספסיוס – גזרו על עטרות חתנים". מסייגת הגמרא: "אמר רב: לא שנו אלא של מלח וגפרית, אבל של הדס ושל וורד מותר, ושמואל אומר: אף של הדס ושל וורד אסור". מפרש רש"י: "של מלח ושל גפרית – ענין עטרה עושין מאבן של מלח שהוא צלול כאבן הבדולח וקורין שליימ"א וצובעין אותה כמין ציורין בגפרית כשם שעושין בכלי זהב וכסף וקורין נאול"א".

תעשייה חקלאות ורפואה

בימינו יש לגפרית שימושים מגוונים בתעשייה, בחקלאות וברפואה. התרכובת החשובה ביותר המכילה גפרית היא חומצה גופרתית המכונה גם "סוס העבודה של התעשייה הכימית". חומצה גופרתית מופקת בארצות הברית בכמויות גדולות יותר מכל חומר כימי אחר. לגופרית שימוש בייצור סוללות, דטרגנטים, גומי, גפרורים, אבק שריפה, זיקוקים ודשני זרחן. היא משמשת כחומר משמר ביין, חומר קוטל פטריות, חומר להלבנת נייר ועוד. ברפואה משמשת הגפרית כחומר משלשל ובחקלאות כתוסף דישון לצמחים.

גושי גפרית צילם: Ben Mills

מרכיב חיוני לגוף האדם

מבחינת הכמות הרי שגפירת היא המינרל השלישי בשכיחותו בגוף, אחרי סידן וזרחן. כמחצית מכמות הגפירת שבגופנו מצויה בשרירים, בעור ובעצמות, והשאר בחלקי גוף אחרים. לגפירת יש חלק חשוב במערכות שונות בגוף – היא עוזרת בעיצוב צורת החלבונים ובקשרים ביניהם.

החלבונים הם שרשרת של מולקולות (פולימר) הנקראות חומצות אמינו ושתים מביניהן, ציסטאין ומתיונין מכילות גופרית. לגפירת הקשורה לחומצת האמינו ציסטאין חשיבות רבה בעיצוב המבנה התלת ממדי של החלבונים משום שהם יוצרים קשרים בין שרשראות החלבון הנקראים "גשרי גופרית" (קשרים דיסולפידיים). העיכור והציפורניים בנויים בעיקר מחלבון הקרוי קרטין העשיר בגפירת.

גם במיתרים וברצועות בגוף יש חלבון המכיל גפירת, המעניק להם את גמישותם. עם השנים הם מאבדים את גמישותם וכך יש יותר בעיות בעור, יותר שרירים נוקשים ופרקים כואבים. מחסור בגפירת הוא זה התורם בדרך כלל לבעיות אלו של הגיל. גופרית דרושה גם למבנה ולפעילות של אנזימים ואם אין די גופרית, אנזימים לא יפעלו כהלכה, דבר העלול לגרום לשורת בעיות בריאותיות הנובעות מהאטה בקצב התהליכים המטבוליים המתקיימים בגוף. כמעט כל כמות הגפירת הנצרכת על ידי האדם מקורה בחלבונים. בגלל חשיבותה הרבה לתפקוד הגוף עלינו לצרוך גפירת בכמות מספיקה.

לתגובות ורישום לקבלת מאמרי צמחים ובעלי חיים על פי סדר הדף היומי: raananmoshe1@gmail.com

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

אם אתה מתעניין
בהגשים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל געשיאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺